

Konu: **Bilim**

Yazı: **82**

Kuantum ve Tasavvuf (2)

Doç. Dr. Haluk Berkmen

Nesnellik varsayımına göre evren birbirlerinden kopuk nesnelere oluşmuştur. Bu konuya bir önceki yazımda değindim. Oysaki hem Görelilik kuramına hem de Kuantum kuramına göre nesnelere bir enerji ağı içinde birbirlerine bağımlıdırlar. Bu bağımlılık **yerel olmayan** bir etkileşme şeklinde gerçekleşiyor. Enerji ağının bilimsel adı **Enerji alanı**dır. Zaten 'madde' dediğimiz şey de enerjiden ibarettir. Einstein $E = mc^2$ denkleminde kütle ile enerjinin eşdeğer olduklarını göstermiştir. Her nesne bu enerji alanı içinde yerel bir yoğunluk olup, ışık hızından daha yüksek hızlarda etkileşebilir. Kuantum kuramına göre:

Eğer bir yapı başlangıçta bir bütün oluşturmuş ise, o yapıyı parçalasanız dahi parçalar arasında etkileşim yerel olmayan bir biçimde devam eder.

Tasavvufa göre bu bütünsel birlik alanına **Vahdaniyet alanı** dendiğini bir önceki yazımda değindim. **Muhiddin İbn-ül-Arabî'nin** (1165 – 1240) **Vahdet-i-Vücûd** anlayışında **Vahdet** (Birlik) ve **Vücûd** (Varlık) olduğuna göre, enerji alanındaki tüm var olanlar (evrendeki canlı ve cansızlar) bütünsel bir birlik içinde alana bağımlıdırlar. Demek ki hem modern bilimler hem de tasavvuf öğretisi bütünsel olan bir **cevher** (kaynak) alanını kabul ediyorlar. Her var olan bu kaynakla kopmaz bir birliktelik ve bağımlılık içindedir. Bu gerçeği gören **Yunus Emre** şöyle demiş:

Ben burada seyreder iken, aceb sırra erdim âhi.

Bir siz dahi sizde görün, dostu bende gördüm âhi.

Bende baktım, bende gördüm, benim ile ben olanı,

Bu surete can verenin kim idüğün bildüm âhi.

Ben isteyüp buldum onu, ol ben ise ya ben hani?

Seçemezem ondan beni, bir kez ol oldum âhi.

Yunus "ayrı değil kıldan kıla" derken bütünsel birliğe işaret ediyor. Ancak "Ben isteyip buldum onu" sözüyle de özgür iradeyi kabul ediyor. Dolayısıyla insan bütünsel enerji alanı olan kaynağa hem bağımlıdır hem de özgür irade sahibi olduğu için bağımsızdır. İkili Aristo mantığına göre bir nesne ya bağımlı veya bağımsız olabilir. Hem bağımlı hem bağımsız olamaz. **Ya-Veya** mantığına göre bir önerme ya doğrudur veya yanlış. Üçüncü bir olanak

yoktur. Aristo mantığında bu ilkeye veya varsayıma “**üçüncü halin olmazlığı**” denir. Oysaki Kuantum dünyasında bir şey iki farklı ve karşıt özellik barındırabilir. Örneğin bir foton veya elektron hem parçacık hem de dalga özelliği gösterebilir. Dalga parçacık değildir ve parçacık dalga değildir. İki özelliği birlikte göremeyişimizin nedeni, deneylerimizi ya-veya mantığına göre kurmuş olmamızdan dolayıdır. Aynı nesnede bulunan iki zıt özelliği kavrayabilmek için yeni bir mantığa gerek vardır. Bu yeni mantığa “Kuantum kuramının mantığı” veya daha genel bir ifade ile **Hem-Hem mantığı** adını verebiliriz. Çünkü Hem-Hem mantığı sadece Kuantumun mikro dünyasında değil, yaşadığımız makro dünyada da geçerlidir.

Hem-Hem mantığına göre ikili, karşıt ve ayırmalı düşünce yerine bütüncül ve ayırmaz düşünce şekli geçerlidir. Zira doğada işbirliği, uyum ve beraberlik vardır. Bu bakımdan canlılar ve cansızlar hem bağımlıdırlar hem de bağımsızdırlar. Hem-Hem mantığı **Friedrich Hegel**’in (1770 – 1831) **Diyalektik** mantığından farklıdır. Diyalektik mantıkta **tez** ile **antitez** kabul edilir ve ikisinden bir **sentez** yapılır. Tez ile antitez birbirlerinin karşıtıdır ve ayrık dururlar. Hem-Hem mantığında ise karşıtlar aynı nesnede bulunabilirler ve ayrık değildirler. Karşıt durumlar gündelik yaşam gerçekliğinde var olsalar dahi **Hakikatte** ayırmazdırlar ve birbirlerine karşıt değildirler.

Tüm bilimler gerçeği dış dünyada ararlar. Hakikat ise dışta değil içte aranmalıdır. İnsan hakikati ararken dış dünyaya değil, kendi iç dünyasına yönelmelidir. Bakın **Niyazi Mısri** bu konuda ne diyor:

**Derman arardım derdime derdim bana derman imiş
Bürhan sorardım aslıma aslım bana bürhan imiş**

**Sağ u solu gözler idim dost yüzünü görsem deyu,
Ben taşrada arar idim ol can içinde can imiş.**

**Öyle sanırdım ayriyem, dost gayridir ben gayriyem,
Benden görüp işideni bildim ki ol canan imiş.**

**Savm u salat u hacc ile sanma biter zâhid işin,
İnsan-ı Kamil olmağa lazım olan irfan imiş.**

(**Derman:** Çare, **Bürhan:** Kanıt, **Savm:** Oruç, **Salat:** Namaz, **Zâhid:** Aşırı dindar kişi)

Demek ki **hakikate** yaklaşmak için irfan sahibi olmak, arif olmak gerekir. Arifin bakışı ayırmacı ve sınıflandırıcı değildir. Âlim veya bilim insanı dış dünyada deney ve gözlem yaparken, arif kendi iç dünyasına yönelerek **marifet** sahibi olur. Aradaki fark birinde (ilimde) akıl ve ikili mantığın bulunuşu, diğerinde ise katılım ve Hem-Hem mantığının bulunuşudur. Marifetin ortaya çıkışı hem düşünceyle olur, hem de düşünceyle olmaz. Marifet, sezginin yardımıyla, bir anda ve düşünmeden ortaya çıkar. Bunun nasıl çıktığını arif olan kişi de anlayamaz, çünkü akıl ve mantıkla kişi kendini tanıyamaz. Bakın **Yunus Emre** kendini tanımak konusunda ne demiş:

**İlim ilim bilmektir
İlim kendin bilmektir
Sen kendini bilmezsin
Ya nice okumaktır.**

**Okumaktan murat ne
Kişi Hakk'ı bilmektir
Çün okudun bilmezsin
Ha bir kuru ekmektir.**

**Okudum bildim deme
Çok taat kıldım deme
Eğer Hakk bilmez isen
Abes yere yelmektir.**

**Dört kitabın mânası
Bellidir bir elifte
Sen elifi bilmezsin
Bu nice okumaktır.**

Tasavvuf ehli "*tanımak=bilmek*" kavramını üç farklı boyutta açıklamıştır. Bunlar, **İlm-el Yakîn, Ayn-el Yakîn** ve **Hakk-el Yakîn** boyutlarıdır. Âlimin veya bilim insanının olaylara bakışına **İlm-el Yakîn** boyutu denir. İlm-el Yakîn bakışı ayırıcı ve sınıflandırıcıdır. Olaylara katılımla yaklaşan arif kişinin bakışı ise **Ayn-el Yakîn** boyutudur. Bu bakış aynaya bakar gibi kendi içine yöneliktir. Nitekim Arapça olan "ayn" sözü göz demektir. Türkçedeki **ayna** sözü 'ayn' sözünden türemiştir; zira insan aynada kendini görür ve görüntü kendisiyle **aynıdır**. Şu halde Ayn-el Yakîn bakışıyla insan *zahirde* (dışta) *batını* (içi) görür. Tasavvuf ehli bu çelişkili bakışı açıklamak için **Sübût** sözünü kullanmıştır. Subût durumunda insan hem somut bir şekilde vardır hem de yoktur. Sübût olan hem sabittir hem değildir. Tasavvuf anlayışında sübut olan "varlıklara" **Ayan-ı Sâbiteler** adı verilir.

Ayan-ı Sâbiteler, **Muhiddin İbnü'l-Arabî**'ye göre ikili doğaya sahiptirler. Onlar hem belirgindirler hem değildirler. Bir başka ifadeyle, Ayan-ı Sâbiteler var olanların âleminde yokturlar ama ehadiyet âleminde vardırlar. Bir bakıma hem içkindirler hem de aşkındırlar. Ayan-ı Sabiteler nesnelere varlık âleminde belirmelerini sağlayan temel özelliklerdir.

Kuantum kuramına göre var olanlar bütünsel enerji alanında oluşan yerel enerji yoğunluklarıdır. Bu oluşum, alanın her an titreşmesinden dolayıdır. Kuantum kuramında bu titreşimlere "**Kuantum Flüktüasyonları**" denir. **Flüktüasyon** dalgalanma demektir. Fakat kuantum alanının dalgalanması düzenli olmayıp, düzensiz ve **kaotiktir**. Yani kaynak düzensiz bir **kaos** alanı olsa da kaostan **kozmos**, yani karmaşadan düzen ortaya çıkar.

Demek ki evren hem düzensizdir hem de düzenli. Bu iki zıt özellik sayesinde evren varlığını sürdürmektedir. Eğer evrende sadece karmaşa olsaydı şimdiye kadar çoktan dağılıp yok olması gerekirdi. Zira **Büyük Patlama** (Big Bang) modeline göre evren bir Kuantum Flüktüasyonu ile başlamış ve hızla genişleyip büyümüştür. Halen de genişlemeye devam etmektedir, ama düzenli yapıların varlığı evrenin dağılıp yok oluşuna engel olmaktadır. Evrende sadece düzen olsaydı, tek bir ateş topu halinde kalacak ve ne gökadalara, ne yıldızlar, ne de yaşam olacaktı. Bu konuda **31** sayılı **Doğada Düzen ve Karmaşa** başlıklı yazıma bakınız (*).

(* <http://www.halukberkmen.net/pdf/198.pdf>)